

89
1922/2

№ 24
თბილისი
ბიბლიოთეკა

შ. სანატრულო
მუკრატა. პავლიჩი.
ყოველპირეული.
სახელოვნო-სალიბა.
რატურა. ჟურნალი.

ნ° 4

1922წ.

თბილისი:

ილია ქავჭავაძე
საბიჭრო ვაჭრობის
იასამანი
სიმონ წყელი
ალექსანდრე
ვლ. შიშინაძე
ლევ. დიმიტრი
იბრაჰიმი

გაფრინე საბაგინისას
სათხოვარი სილესადში
მეზღვრების რეჟიმი
საღამოებში
„Les Fleurs du Mal“-ის უგანსველი პორტრეტი
განმედი
ალიგორი დანტეს პინაქსი
ლავი გუდამი

სელთვინის მაცნე

გასილ მატნევი საბაგინის (ბიშნი)

ეკატერინე სარაჯიშვილისას

ამ ლექს გიწერ ჩემს სახსოვრად,
შიგ გაგიხვევ მე ჩემს გულსა,
სადაც ვინახავ, ვით მარგალიტს,
შენსა და-ძმურს სიყვარულსა.

ხარიშკენ პარღმეზილი

სათხოვარი სულისადმი

ლექსი მეხუთე

სულო დაღლილო, უთვალავი საუკუნეა
ჩვენი ცხოვრება, მკვდარ დღეებით შემონაგარი,
იშვა ხმაური უცნაური, ეს გუგუნია
შენს ნაპრალებში ატეხილი შფოთიან ქარის.

აჰყევ ამ ხმაურს და იცოდე: დასაბამიდან
შენი წამება იყო მძიმე და სავალალო,
მაგრამ ეს ხვედრი შენ ნიილე შუალამიდან
და ეს სიავე სხვას არავის არ დააბრალო.

არ დააბრალო, რადგან ჩრდილი შენი მბურავი
გაჩენის დღიდან იყო მზეზე გადაფენილი,
დღეს მე ვარ მხოლოდ შენი მსხვერპლი და მომდურავი
საზღვარს გადაღმა რომ ხარ მარად გადაფრენილი.

შენს მარტოობას ახლავს ხსოვნა თეთრი დიღების
და მოჩვენება—გამოვლილი ქარის ხელებში.
გამოუცნობი მწუხარების კვამლად იღვეი
სულო აჩრდილო, განბანილო ცრემლის დეღეში.

ცის სარბიელი—ვარსკვლავებით გაცინებული
ღამეს მოუთხოვს გახარებით შენს სიკარგვე.
მე სინამდვილეს გადამცდარი, დაცილებული
გემუდარები, ნუ ეცემი მთვარის სარკვე.

თორემ იქნები სიცივეში დანატოვარი
სამარადისოდ—მზე იქნება შენი მგომბელი,
სულო, დაღლილო, მომისმინე ეს სათხოვარი
სულო, შენ ღმერთო, ქვეყნისაგან შეუცნობელო!

1921 წ.

შემოდგომის რვეულები

მარტოობაში—ხშირად ვითვლი გულის ხვეულებს.
გადავშლი ნაცნობ შემოდგომის წითელ რვეულებს.

შუადღის სიცხე შეათრთოლებს ველს გაყვითლებულს,
შემოდგომის ცას გაეკვრება ბურუსი თხელი.
ისევ ზარები გამოსცემენ ხმას გაფითრებულს,—
და გასწორდება სულის რწმენა, სიამე მრთელი.

ანჩხლი ნიავე გადაისვრის მოწყვეტილ ფოთლებს.
ახმაურდება ნაცნობი ტყის გრძელი ჭაღარა.
დაბარულ მიწას სიცივისაგან კვლავ შეითრთოლებს
და შეიკვრება გადაშლილი ცისა კამარა.

ელვის ღიმილი უკანასკნელ შეაკრთობს ტატნობს —
და ნაბზარიცა შეუმჩნევლად გაიგლისება.
ღამის ზმანებას დღის სიხადე ძველებზე გააღნობს —
და ამ ზმანებით გრძელი ღამე კვლავ გაივსება.

მარტოობაში მე ისევ ვთვლი გულის ხვეულებს.
და ძველებზე ვფურცლავ შემოდგომის ნაცნობ რვეულებს.

სიმღერ ვაჟაძე

სალამოვდება

სალამოვდება, სალამოვდება.
ცა ბინდის ფერმა დანისლა უკვე
და ღამაზე სიკვდილს უახლოვდება
ჩემი ოცნება და სიჭაბუკე.
რა კარგი იყო ყრმობის ზღაპარი
ჭაბუკურ სულის ნაზი წამება
ისე მათრობდა ვით ველს ამბარი
და ვარდს ცვარ-ნამის' გადანამება.
სადღაც, შორეთში მიჰქროდა სული
ჩემი ოცნების ცათა გადაღმა,
არც კი მეგონა მზე ამოსული
და ყვავილები უკვე გადახმა
ო რა უდროოთ სალამოვდება!
ცა ბინდის ფერმა დანისლა უკვე
და ღამაზე სიკვდილს უახლოვდება
ჩემი ოცნება და სიჭაბუკე.

ბათუმი

საქ. სსრ კ. შარქის
სახ. საბ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

369

ერთ-ერთ ფრანგულ გაზეთში ემილ ჰენრიოტი დიდის ინტერესით აღნიშნავს ახლად ნაპოვნ „Les Fleurs du Mal“-ის უკანასკნელს საკორექტურო ფურცლებს, რომლებზედაც უმუშავებდა თითონ ბოდლერს.

ეს ფურცლები მხოლოდ ბოდლერის ტებისათვის კი არ წარმოადგენენ ინტერესს. ერთხელ კიდევ ისინი შლიან სურათს, თუ რა მწვავედ სწარმოებს ხოლმე ბოძოლა შემომქმედსა და იმ სულიერ თუ უსულო საგნებს შორის, რომლებიც უკანასკნელ მეყალობედ ევლინებოდა შემოქმედებას.

თავისუფალი შემოქმედებაო და კეთილინებეთ არ დაექვემდებაროთ სიტყვებს და მათ საზღვრებს, ქალაქსა და მის მოცულობას, შრიფტსა და მის ხაზებს!! არ დაექვემდებარებით — და არ არის ლიტერატურა... დაექვემდებარებით — და შეიზღუდებით!.. წამება აუცილებელია! ამ მხრით ბოდლერის წამება ჯვარცმას უდრიდა და იგი გარდა იმისა, რომ დამახასიათებელია, უძვირფასესი სტრიქონებია პოეზიის ისტორიისათვის... რაოდენის თანაგრძნობით წაიკითხვენ მას განსაკუთრებით პოეტები!

უწყებული ფურცლები, რომლებიც იძლევიან ღდემდე უცნობს ახალ მასალებს ბოდლერის დასახასიათებლად და მისი პოეზიის შესაწობად დაუცავს შთამომავლობისათვის რომელსადაც ბიბლიოფილს, რომელსაც შეუძენია ისინი ბოდლერის ცნობილ გამომცემლის პულემალასის ბიბლიოტეკიდან ამ უკანასკნელის გარდაცვალების შემდეგ.

(ბიბლიოფილობა დიდი კულტურული მოვლენაა. ფრანგებს მგონია პირველი ადგილი უჭირავთ ამ საქმეში: ჩვენში ცნობილი ზაქარია ჭიჭინაძე დიდი ბიბლიოფილია. ჩვენი მწერლობის აწინდელს თაობას მართებს მისი ღირსეული დაფასება).

1857 წ. თებერვალში მიუცია სტამბაში ბოდლერს მისი საყვარელი „Les Fleurs du Mal“. სტამბიდან კი გამოსულა იგი წიგნად მხოლოდ ივანობისთვეში, და მთელი ამ ხუთი თვის განმავლობაში ბოდლერი „ასწორებდა კორექტურას“.

„ვიცი ძვირფასო ბოდლერ, რომ დიდად მიჯავრდებით, მაგრამ მე ეს არ დამიმსახურებია. ეს ორი თვეა, რაც ჩვენ ვდგევართ Les Fleurs du Mal-ზე და ხუთი ფურცელი და მოგვითაცვებია. ამის შესახებ ამაზე მეტს ვერ გეტყვით: ეს ოთხი დღე თქვენ გაქვთ შექცეული... სწერდა გამომცემელი ბოდლერს. ხოლო ბოდლერი ესოდენს ზრუნავდა და აგვიანებდა გასწორებას, როგორც ის აღნიშნავს თავის წერილებში, არა მხოლოდ იმისათვის, რომ მისი გრძნობები რაც შეიძლება სავსებით გამოხატულიყვნენ, არამედ „დეკლამაციისათვისაც“. და ათასჯერ იცვლებოდნენ სიტყვები, ადგილები, სათაურებიც... კომპოზიცია კი... სახეებიც კი! იცვლებოდნენ, რათა კვლავ შეცვლილიყვნენ და ასე დაუსრულებლად. — საბოლოოდ გასწორებულს კვლავ მოითხოვდა გასასწორებლად და, როცა ეს უკვე ზარალს აყენებდა სტამბას, ის იხდიდა ამ ზარალს. ხოლო ცნობილია, რომ ბოდლერი ღარიბი იყო!

უბრალო რამ თითქო, როგორც არის წიგნის ან ნაწარმოების მიძღვნა ვისმესადმი, იწვევს დაუსრულებელს ტანჯვას... ტეოფილ გოტიეს: *magicien és langue (მერმე შეცვლილია: lettres) française*. მიძღვნის ტექსტი წინასიტყვაობას წააგავს. ეს იწვევს წამებას. შეიცვლება იგი. თითონ გოტიე მოეშველება: — სრულიად ახალი რედაქცია!

სრულყოფა, აი ჩისთვის იტანჯებოდა ბოდლერი! სრულყოფა გამოთქმის, რაც ადამიანისათვის არ მოუცია განგებას. იგი მოითხოვდა მისი წიგნისათვის „აბსოლიუტურად დამაკმაყოფილებელს“ პირობებს. გამომცემლის თვალში რასაკვირველია ბოდლერი „გიჟი“ იქნებოდა... უკანასკნელი კორექტურის ფურცლები სამაგალითო ნამუშევარს წარმოადგენენ და თითოეული გასწორება — ბოდლერის გამარჯვებაა, როგორც იუწყება ე. ჰენრიოტი, როგორც თქმის მუსი-

კალობის მხრით, აგრეთვე შინაარსისა და სახეების განსრულების მხრით.

აი ორიოდ მაგალითი: „De vieilles au miroir avec des vierges nues“, მეორე შეცვლილია: „...et d'enfants toutes nues“. ლექსი: Je veux te raconter, pour que tu le connaisse შეცვლილია მეორე ნაწილი: o molle enchanteresse.

„Ta gorge calme et fière==ta gorge triomphante“.

„O delicieuse douceur==o vertigineuse douceur“.

და მრავალი ასეთი საყურადღებო მაგალითებით სავსეა ეს შესანიშნავი დოკუმენტი. იგი უთუოდ გახდება ღრმა შესწავლის საგნად და ბევრსაც იტყვის ახალს ბოდღერის პოეზიისათვის.

30. გმნეხვა

ვან-ჰოგი

30 წელი შესრულდა მისი გარდაცვალების შემდეგ, მაგრამ ხელოვნებისათვის უკვდავია მისი სახე, რომელიც ძიების წყურვილით იყო მარად აგზნებული. ძვირფასია ხსოვნა ამ ადამიანისა რომელიც ასეთი გრძნობებით და გატაცებით ემსხვერპლა შემოქმედებას.

ვან-ჰოგი ცხოვრობდა იმ დროს, როდესაც იმპრესიონიზმა დაამთავრა თვისი რკალი, როგორც ხელოვნების ახალმა გამოცხადებამ.

მისი პრინციპი იყო საგნის განცალკევება ჩვეულებრივი წრიდან და მისი გაერთიანება კოსმიურ სულობასთან.

ეს პირველად შეიგნეს იმპრესიონისტებმა.

ძველი სკოლა ანსახიერებდა ადამიანს და მის გარშემო არსებულ საგნებს რეალობაში მოცემულ შაბლონით. მხატვრულ ფორმაშიც რჩებოდა საგნის შაბლონური ფორმა.

მაგრამ ყოველი ცალკე მოვლენა შეკავშირებულია ბუნების სხვა მოვლენებთან და განიცდის დაუსრულებელ ცვლილებას.

ამიტომ იმპრესიონისტ-მხატვარმა უარყო ძველი შეხედულება და შექმნა ახალი კონცეპცია: მხატვარი უნდა ანსახიერებდეს ბუნებისაგან მიღებულ კონკრეტულ შთაბეჭდილებას ქუჩაში, ღია ცისქვეშ და არა ჩაკეტილ სტუდიაში უკვე გამზადებულ აპრიორულ ფორმების მიხედვით. ვან-ჰოგი იყო ის მხატვარი, რომელმაც ძლიერათ სთქვა იმპრესიონიზმის გედის სიმღერა და აიღო ახალი შტრიხები, რომლებშიც უკვე ტოკავს ახალი სკოლის სასიცოცხლო ნერვი.

ვან-ჰოგის შემოქმედებაში სჩქეფს ძლიერი სული. ენერგიული შტრიხებით ის ქმნის დიად სანახაობას, მაგრამ არა უბრალო რეალობას. მისი შემოქმედება ეს დაუსრულებელი „ბრძოლაა მხატვრისა ბუნებასთან“, ბრძოლა, რომელშიც ის სცდილობდა მთელი თავისი ძლიერი ინტუიციით შეეგრძნო ბუნების ილუმინი იდეა.

არც ერთს საგანს მის სურათებში არ აქვს სუბექტიური მნიშვნელობა. ისინი ერთგვარათ ერთდებიან კოსმიურ გამოცხადებაში..

თუ იმპრესიონიზმისათვის პორტრეტი მიუღწეველი იყო, ვან-ჰოგის ტალანტი სწორედ პორტრეტში გაიშალა. ის პორტრეტშიაც სცდილობს კოსმიურ ძალთა გამომჟღავნებას.

ცნობილ ავტოპორტრეტში ვან-ჰოგმა მოგვცა სამაგალითო განსახიერება მისი არაჩვეულებრივი „მკაცრი ტალანტის“. იგი წანამორბედი ექსპრესიონიზმისა.

ვან-ჰოგი იყო აგრეთვე პირველთაგანი ახალი შესაძლებლობის დამყარებაში: მან სცადა მისტიური ექსტაზით მსოფლიოს შეგზნება და იგრძნო ახალი ხელოვნების საჭიროება.

„მე მწამს აბსოლიუტურა აუცილებლობა ახალი ხელოვნებისა“... ამბობდა იგი.

ხოლო ეს „მარტორდენ სულისა და ტეხნიკის საკითხი როდია, არამედ ახალი დიდი პრობლემაა სულობის“.

დიდი სახელები ფრიად პოპულიარულია ჩვენში. დანტეს სახელიც ამათ რიცხვშია რასაკვირ-
ველია. ჩვენ გვიყვარს მსოფლიო გიგანტების ხშირი ხსენება და გვჩვენება მათი თაყვანისცემა.
ეს ღირსებად უნდა ჩავგვეთვალოს. ამაზე კიდევ მეტი: ჩვენ გვიყვარს უკანასკნელი სიტყვები
ფილოსოფიისა, პოეზიისა, მეცნიერებისა, მზა-მზარეულად მოცემული, ჩამოყალიბებული. ამ
მხრით ჩვენს ინტელიგენციას საყვედური თითქმის არ ეთქმის. მე არ მგონია, ალიგიერი დან-
ტეს არ იცნობდეს რომელიმე ინტელიგენტი საქართველოში, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენში მის
შესახებ ლიტერატურა არ არსებობს და არც თარგმანი გვაქვს მისი უკვდავი თხზულებისა. მაგ-
რამ უცხო ლიტერატურა დანტეზე იმდენად მდიდარი და ვრცელია, რომ ვინც მცირედ მაინც
გაცნობილია ევროპის სულიერ განძს, ის არა ერთხელ შეაჩერებდა ყურადღებას იმ საკვირ-
ველებზე, რომელსაც ალიგიერი დანტე ეწოდება.

ევროპის კრიტიკას ჯერ კიდევ ვერ დაუსრულებია ძიება და შესწავლა დანტესი. აი, ამ ერთი
თვის წინად *Revue de France*-ში გაბრიელ მოგენს ერთხელ კიდევ გაუჩხრეკავს ძველი სა-
ბუთები, დანტეს დრო და მისი თანამედროვენი და იმის კვლევა-ძიების შემდგომია, თუ იყო
თუ არა დანტე პარიზში და მოუსმენია თუ არა საფრანგეთის გამოჩენილ სხოლასტიკების
სწავლა-მოძღვრება თეოლოგიისა და მეცნიერებაზე...

რა თქმა უნდა, საქართველოში დანტეზე ახალი ვერ ითქმის. ხოლო მე მგონია, თუ ამ 600
წლის თავის აღსანიშნავად მოვიგონებთ ზოგიერთს ფაქტს დანტეს წინა დროის იტალიანურ
ლიტერატურიდან, თუ რას წარმოადგენდა იტალია ლიტერატურულად დანტემდე, მით ჩვენს
წარმოდგენას საშვალებას მივცემთ უფრო მკაფიოდ დავეხატოს ეს ფენომენალური ფიგურა
და უფრო საბუთიანი ჰყოს ჩვენი აღფრთოვანება და გაკვარვება ამ ქვეყნის ჰენოისის წი-
ნაზე.

ევროპის საშუალო საუკუნეების ისტორიის პროცესს ერთხელ აღებული სწორი გეზი არა
ჰქონია. გარეგანი მისი სახე დაუსრულებელი ქარიშხალია, რომელსაც არა სწამს ლოღიკა და
რომლის ფაქტები უცნაურად უხირდებიან ხშირად შედეგებს და პირიქით შედეგები ფაქტებს.
ხოლო რაც შეეხება მის შინაგან არსებას, იგი იყო წმინდა წყლის ხლართი რეფლექსიათა,
რომელიც ამართლებდა მის უწყებულს გარეგნულ ხახვს.

იტალია—საუკეთესო ილუსტრაცია ამისა. იტალია არ არსებობდა პოლიტიკურად და ლი-
ტერატურულად, მაგრამ მაინც მეთაურობდა საშუალო საუკუნეებს კულტურულად.

ეს საოცარი მოვლენა იმ დროთა დამახასიათებელია, მისი გაგება შესაძლებელი ორი გარე-
მოვების გათვალისწინებით პირველი: მიუხედავად იმ ღრმა ცვლილებათა, რომელიც მოხდა
ევროპაში რომის იმპერიის დაცემის შემდეგ, იტალია მაინც საკუთარს ღერძს არ მოსწყვეტია,
როგორც სხვა ხალხები ევროპაში მოსულები. მეორე—და იქნება ეს უმთავრესია—იტალია-
ში არ დახშულან რომის დიადი წარსულის ამაყი ტრადიციები, მიუხედავად იმისა, რომ ბურ-
თი და მოედანი ეკუთნოდა ბარბაროსულ ყიფნას, რომელიც ხელუხლებელ ახალ ენერგიას
ამჟღავნებდა ძველი დიდების ნანგრევებზე.

ამ ორმა გარემოებამ უმთავრესად შეარჩინა კულტურული მეთაურობა იტალიას.

მეთაურობდა იტალია, როგორც მოგახსენეთ, ხოლო პოლიტიკურად და ლიტერატურულად
იგი უსახო იყო შედარებით გერმანელ ტომებთან და სხვა რომანელებთან.

საქმე ისაა, რომ იტალია მე 6 საუკუნიდან დაწყებული იყო მუდმივი ასპარეზი უცხო ხალ-
ხთა ჯირითისა, განუწყვეტელი აღრევისა და ასეთ პირობებში თავის თავად ცხადია ის ვერ
შექმნოდა ისეთს მტკიცე ერთეულს, რომელიც შექმნეს მაგ. გერმანელმა ტომებმა. აქ უნდა
აღინიშნოს, რომ სწორედ იმ გარემოებამ, რომელიც აკუთვნებდა იტალიას კულტურულ
პირველობას, ხელი შეუშალა მას ეროვნულ ლიტერატურის წარმოშობის საქმეში.—ლათი-

ნური ენა, რომელიც ცოცხლობდა და რომლითაც ჯერ კიდე მეტყველობდა დიდი რომი, იყო ბატონი ახალ იტალიისა—ეკლესია, სასამართლო, ადმინისტრაცია, მწერლობა ამ ლათინურ ენაზე სწარმოებდა და ცოცხალ ხალხურ ენას გაქანების საშუალებას არ აძლევდა. გერმანელები კი შორს იყვნენ ამ ენის ასეთი გავლენისაგან და მისმა ხალხურმა ენამაც ფრთა გაშალა.

იტალიაში მწერლობა, ლიტერატურა რჩეულთათვის და არსებობდა. ამ მხრით იგი მკვდარი რამ იყო. მას ასულდმუღებდა ისტორიული გარდმოცემანი უმთავრესად, ძველი დიდების ამბები—ცოცხალი სული კი, ნამდვილი წყარო შემოქმედებისა, სასტიკად მიჩქმალული იყო. მართალი არის, ლათინური ენის წყალობა აყო აზროვნების გაღრმავება, მეცნიერებისა და ფილოსოფიის დაწაფება,—ერთგვარი დაგროვება ცოდნათა და გამოცდილებათა სფეროს გაფართოვება, მაგრამ ეს ყოველივე არ სცილდებოდა მეცნიერთა ამქრების (ცეხების) ვიწრო წრეს, და მიუხედავად იმისა, რომ უკვე მე XI საუკუნეში იტალიის ქალაქები, როგორც იყვნენ ბოლონა ვენეცია, გენუა, რომი, ნეაპოლო, ფლორენცია და სხ., ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ იურიდიულ, ფილოსოფიურ—თეოლოგიურ შკოლების დაარსებაში, იტალიას მაინც საკუთარი ლიტერატურა არ ჰქონდა და მისი ენა არ მეტყველობდა.

ეს უკანასკნელი ფაქტი შეიქმნა კიდე ერთი უცნაურის მოვლენის მიზეზი.—როცა ბოლო უნდა მოღებოდა მკვდარი ენის ესოდენ ბატონობას და ცხოვრებას ბოლოს მაინც თავისი გაეტანა—ხალხურ ენაზე აზრის ამეტყველებით, თითქო განგებ ეს ამეტყველება მოხდა არა იტალიანურ ენაზე, არამედ მე XII ს. ნახევარში იტალიაში შექრილ უცხო პროვინსალურ ენაზე. ეს იყო ტრუბადურების პოეზია. უცნაური განსაკუთრებით აქ ის იყო, რომ თვით იტალიელები ამეტყველდნენ ამ ენაზე და თითქმის მთელი საუკუნის განმავლობაში იმღერეს სწერეს, თითქო პროვინსალელი პოეტები ყოფილიყვნენ.

თუმცა ტრუბადურების პოეზიის შემოქრას მაინც ბევრი დადებითი მხარე ჰქონდა. ზოგი ისტორიკოსი იმას ფიქრობს, რომ პროვინსალურმა პოეზიამ იტალიელებს გაუღვიძა ხალისი საკუთარი პოეზიის შექმნისათ. ყოველ შემთხვევაში ის მაინც უდავოა, რომ ეს ახალი პოეზია, თუმცა უცხო ენაზე ლაპარაკობდა, მაგრამ ახალი რამ შექმნდა ცხოვრებაში, რაც ხალხთან ახლო იყო და მის სულის უფრო ეხებოდა.

ცნობილია, რომ ტრუბადურების პოეზია არა მხოლოდ სასიყვარულო ჰანგებზე მღეროდა, მის სფეროს შეადგენდა აგრეთვე ბრძოლის მოტივები, რაც აწუხებდა თუ აშფოთებდა და აღელვებდა ხალხს. პიერ კარდინალის სერვენტები, ან ბერნარ დე ვანტადურას პოეზია მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო მაშინდელ დროში.

იტალიელებმა დიდი სახელიც მოიხვეჭეს ამ ასპარეზზე—გრაფი ალბერტ მალასპინ და განსაკუთრებით კი სორდელი—დიდი სახელებია ტრუბადურების პოეზიის... ფრანც ვეგელის. აზრით დანტესაც კი თავისი წვლილი ჰქონდა შეტანილი ამ პოეზიაში... მაგრამ... აქ უკვე იტალიანური ენაც ალაპარაკდება.

ამ ენის ფორმაცია ფორიელის აზრით არა ერთი საუკუნის საქმეა. მაშინ როდესაც რომის ენა იყო ენა მწერლობისა, მის გვერდით პარალელურად იქმნებოდა ახალი ლათინური, უფრო პოპულიარული, რომელიც ბოლოს გადაიქცა ნამდვილ სახალხო ენად და შეითვისა რა ახალი ბარბაროსული კილოკავები, თავადაც დანაწილდა მრავალ დიალექტზე. ისტორიას ამ ენის მე IX საუკუნის ნიმუშები აქვს. ხოლო იტალიანურ ენაზე პოეზიის ნიმუშები მოიპოვებიან მე XII საუკუნიდან მხოლოდ და მომდინარეობენ ჭრიდრიხ II გოგენშტაუფენის დროიდან. პალერმის სასახლე (სიცილია) ამ დროთ ცენტრი შეიქმნა იტალიის ცივილიზაციისა და ახალმა ენამ და პოეზიამაც პირველად ფრთა სწორედ აქ გაშალეს, როგორც ამაზე მიგვითითებს თვითონ დანტე მის *de vulgari eloquio*-ში. ეს ხანა სიცილიური იტალიანურ პოეზიაში იყო არსებითად ტრუბადურული. იგი მალე შეცვალა ტოსკანურმა შკოლამ, რომლის ცენტრი შეიქმნა ბოლონა და ფლორენცია. ეს ხანა უკვე უფრო საყურადღებოა როგორც ენის ფორმის, ისე პოეზიის შინაარსის მხრით.

ამ ხანის საუკეთესო წარმომადგენელია გვიდო გვინიჩელი, რომელსაც ტანტე დიდს იტალიელს **Maximus Guido**. — გვიდო გვინიჩელს ინდივიდუალური მოტივები შეაქვს პოეზიაში და დატესტე აზრით არის ნამდვილი დამაარსებელი ახალი იტალიანური პოეზიისა. ~~მეცნიერული~~ თუმცა მეტად მკრთალად უკვე ყველა ელემენტები ისახება მომავალის მდიდარ ~~მეცნიერული~~ პოეტური შესაძლებლობის. უფრო და უფრო იშლება პოეზიის გარიზონტები, უფრო და უფრო მტკიცდება ენის საფუძველები და სულ მოკლე ხანში ახალ ყვავილებს ისხამენ — ახლა ფლორენცია დიიქერს პირველს ადგილს ამ საქმეში და 1270 წლიდან უკვე გაისმებიან ასეთი სახელები, როგორც გვიდო კავალკანტი, ორლანდი.. და ბოლოს აგრეთვე ბრუნეტო ლატინიცი — დანტეს მასწავლებელი. — ეს დრო უკვე პირდაპირ გადადის დანტესე, რომელიც ხელში იღებს ახალი იტალიანური პოეზის ბედს და სამრადისოდ განამტკიცებს მის ძლიერებასა და დიდებას.

ახლა უდავო ფაქტად არის აღიარებული, რომ ახალი იტალიანური ენის საფუძველი იყო ტოსკანურ-ფლორენციული დიალექტი. თუმცა თავად დანტე ამას უარყოფს, სამწუხაროდ უსაფუძვლოდ, როგორც უკვე გამოჩვენებულია. მას ეგონა, რომ ახალი იტალიანური ენა შეიქმნა ხელოვნურად, ეკლექტიზმის გზით. უცნაურია, რომ თავად ნამდვილი შემქნელი ამ ენისა დანტე ასეთ აზრს იცავს, მაგრამ ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ როცა დანტე სკდება ენას, აფლადებდა მის ფრომებს და შემოქმედების ცეცხლის ალის ხაზებით აქანდაკებდა მის სიტყვებსა და სახეებს, მას ეგონა — და ეს ბუნებრივიც იყო — რომ არც ერთ დიალექტზე არ ემყარებოდა და მისთვის ყველა დიალექტი მასალა იყო მხოლოდ მისი განსაცვიფრებული ხელოვნებისათვის. აკი მას სწამდა, რომ მასში შეუწყვლობდა შეერთებულის ძალით შემოქმედებითი ძლიერება ზეცისა და დედამიწის.

ის, რაც აქ მოკლედ აღვნიშნეთ შესახებ სხვა და სხვა მომენტებისა ახალი იტალიანური ენის წარმოშობის ისტორიიდან, წარმოდგენს მხოლოდ სამზადისის ხანას და არავითარ შემთხვევაში არ გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ სიცილიური, ტოსკანურ-ფლორენციულ სკოლებს პოეზია ყოფილიყო დამთავრებულს პოეტური სახეებისა და ფორმის მხრით. — ეს დამთავრება მოხდება მხოლოდ დანტეს პოეზიის წყალობით.

დანტემდე იტალიაში არ წარმოშობილა ისეთი ნიჭი, რომელიც გაცილებოდა ლირიკის განსაზღვრულ ფორმებს და შეჰხებოდა ცოტად თუ ბევრად მნიშვნელოვანსა და დიდს თემებს.

საჭირო კი იყო — დანტეს მოვლინების ლოლიკურად შესაგნებლად — მის წინად ყოფილიყო შექმნილი ახალი ცხოვრების პოეტური სახეები და გამოკვეთილი სიტყვა დიდი მაშტაბის პოეტური აღფრთოვანებისათვის.

რასაკერველია ის რაც იყო, ვერ გახდებოდა ხალხის სულის მამოძრავებელ ძალად და არავის გაიტაცებდა იმდენად, რომ მის მოიმედეთ უარეყოთ მრავალრიცხოვან დიალექტების პრეტენზიები და საბოლოოდ მიეღოთ უპირატესობანი უწყებულები პოეზიის ენისა. განსაკუთრებით კი იგი ვერ დამარცხებდა ლათინურ ენას, რომელსაც ახლა ტრადიციასთან ერთად ახალი მონაპოვარიც ჰქონდა და რაც უითავრესია, ჰყავდა ძლიერი დამცველები სწავლულთა ამქრების სახით.

და რათა გაემაჯვა ამ ახალ ენას, საჭირო იყო ან დიდი დრო და პოზიციების თან-და-თან დაპყრობა, როგორც ეს ჩვეულებრივად ხდებოდა ხოლმე სხვა ხალხთა ისტორიაში საუკუნეთა სიგრძეზე, ან სასწაული — რომელიც დაარღვევდა ნორმალური განვითარების ჩვეულებრივ კანონებს, დამარცხებდა დროსა და მის კონსერვატიზს.

იტალიაში ამ შემთხვევაში სასწაულს მიეცა ადგილი ალიგიერი დანტეს სახით.

მართლაც, სულ რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში რა უნდა შექმნილიყო ახალი პოეზიის მიერ, რომ იგი საფუძვლად დასდებოდა დანტეს საარაკო მოვლინებას? ან რა ნიადაგი უნდა მომზადებულიყო ამ მოკლე ხნის განმავლობაში ახალი ენის წიაღში, რომელიც ჩვეულებრივს ლოლიკურს მსჯელობას გაამართლებდა დანტეს პოეზიის გაგების საკითხებში?

ამ სასწაულის ისტორიკოსები და ლიტერატურის მკვლევარნი ხსნიან იტალიის იმ დროინდელი მაღალი გონებრივ—სულიერი კულტურით, იტალიის ლათინურ მწერლობასა და დრო კავშირით მრავალ საუკუნეთა განმელობაში და აგრეთვე პოეტურ მოთხოვნებთან მომწიფებით ხალხში. —რა თქმა უნდა მეცნიერებისათვის სავალდებულოა ახსნას ყოველი მოვლენა და დაიცვას აზროვნების სისტემის მთლიანობა საზოგადოდ.

მაგრამ... აქ მაგარი ის არის, რომ ფაქტი მაინც ფაქტი რჩება და დანტე დარღვევა ჩვეულებრივი მსჯელობის ლოგიკური კანონებისა.

ამ მხრით დანტე შეუცნობელი რამ ძალაა, რომელიც უნათესავდება პირველყოფელ შემოქმედს და ცნაურდება ხოლმე ძალიან ძვირად კაცობრიობის ისტორიაში.

დანტე ქმნიდა არა მხოლოდ პოეტურ ფორმებს, არამედ თვით მასალასაც ამ ფორმებისათვის. და ეს შემთხვევა იქნება ყველაზე უფრო განსაცვიფრებელი და უმაგალითო იყოს დასაბამიდან...

უსათუოდ ეს გარემოება გაუთვალისწინებია პეტრარკას, როცა უთქვამს:

„ეს შემოქმედება დანტეს არ ეკუთვნის, იგი სულის წმიდისაო“...

მართალია დიდი პეტრარკა. მხოლოდ სული წმინდა იგი მეტყველობდა დანტეს კალმით. დანტეც გრძნობდა ამას.

ი რ ა კ ლ ი მ ე ლ ე ქ ე

ლადო გუდიაშვილი

ჩვენს თანამედროვე ახალგაზრდა მხატვართა შორის ყველაზე მეტ ყურადღებას იპყრობს ლადო გუდიაშვილი, მან ჯერ კიდევ 1918 წელს სრულიად საქართველოს მხატვართა სურათების გამოფენაზე გაითქვა სახელი თავის არაჩვეულებრივი დეკადენტური ხატულობით, და დღეს მასზე პარიზის გაზეთებშიდაც იწერება ქების სტრიქონები, სადაც გუდიაშვილს უწოდებენ ნიკიერ მხატვარს და მასთან ნაციონალისტს, რომ მისი შემოქმედებანი არ შორდება მის მშობლიურ ნიადაგს და სხვა.

ეს ცნობები ჩვენამდე კანტი-კუნტად მოვიდა იქაური გაზეთების საშვალეებით და ჩვენ კი დღეს დღეობით საშვალეა არა გვაქვს გავეცნოთ მის უკანასკნელ შემოქმედებებს თუ რა დონეზე რა სიმაღლეზე ავიდა და ან როგორი გავლენა იქონია დიდი ევროპის დიადმა კულტურამ ახალგაზრდა ნიკიერ მხატვარზე, რომელიც ჩვენი მშობლიურ წარსულს მხატვრობაზე აღიზარდა.

ჩვენში ზოგიერთები უწინაც და დღესაც გუდიაშვილს რაღაც გაუგებარ მოვლენად თვლიან, რადგანაც გუდიაშვილის დეკადენტური ფიგურები არ გამოხატავს ფოტოგრაფიულ სინამდვილეს, მათში ძალზე დაშლილია პროპორცია, მოძრაობა ძალზე გადაჭარბებულია, მასთან არა-ჩვეულებრივი მანერით ასახული.

მაგრამ როდესაც ჩვენ მხატვარ გუდიაშვილის შემოქმედებაზე ვსაუბრობთ, კარგათ უნდა ვიცნობდეთ საქართველოს ძველსა და ახალ მხატვრობას, ვინაიდან გუდიაშვილის შემოქმედებაში ორივე გამოისახა. ძველი როგორც საფუძველი და ახალი როგორც ზედნაშენი. მთელი მისი შემოქმედება და წერის მანერა გამომდინარეობს საქართველოს ძველი მხატვრობიდან.

როდესაც მივიდვართ ჩვენ ძველ მონასტერში და ვათვალიერებთ იქაურ ფრესკებს, ან ძველ საეკლესიო ხელთნაწერ სამღვთო წიგნებში ჩახატულ მინიატურებს, რამდენს შევხვდებით იქ გაქენებულ შემოქმედებას, რათა მხატვარს ასეთი გადაჭარბებული ხატვის მანერით უფრო ნათელეყო თავის გაცეცხლებული სურვილების გამოძღვენება, თავის აზრის გამოხატვა.

ჯერ კიდევ მეათე საუკუნეში და უფრო ადრე—როდესაც ქართული მხატვრობა ბიზანტიისა და სპარსული მხატვრობის ფრთაზე იშლებოდა, ასეთი ხატვის მანერა ყოველ ღირსშესანიშნავ ნა-

წარმოებს აზის, რასაც მხატვარი შემოქმედით აუცილებლათ ყოველთვის მიმართავს. ცნობილია: ხატვა არის ქვრეტის საგანი და არა ხელოვნების რომელიმე სხვა დარგი: მუსიკა ან მწერლობა, რომ ვრცელ გადაშლილ ფონზე სიტყვის ჩუქურთმებით ასახოს ავტორმა თავისი მომენტალური რომელიც მას სურს.

გიორგი მთელი

მხატვარმა გარდა ფერადებისა, გარდა საღებავებისა უნდა მონახოს მთელი აზროვნების სივრცეში ისეთი ალაგი და გააცოცხლოს ის, რაც ერთი შეხედვით ვრცელი მოთხრობის შინაარსს შეიცნობს, გადმოგვცემს.

ამ დებულებას ექვემდებარება ყოველი ქვეშაირი მხატვარი და სწორედ ამიტომ მიმართავს მხატვარი, როცა თავის მაღალ განცდას რეალურ ფორმებში ვერ ატევს, იგი შლის, ანგრევს ბუნების გარეგნობას, თავის აშფოთებულ სულს ახვევს შიგ და გადაჭარბებული შტრიხებით, ფერადებით, პოზით, მიმიკით, მოძრაობით წირმოვედგენს გაზღაპრებული არსების შენაარსს. ვერასოდეს ხელოვნებათ ვერ ჩაითვლება და ადამიანის ფსიხიკასთან ვერ მივა ის ნაწარმოები, რომელშიაც გადაჭარბებული შტრიხები და ფერადები არ ბრძანებლობს. როდესაც ჩვენ ვეცნობით ძველი მონასტრების ფრესკებს თუ მინიატურებს, ვტყუბილობთ რომ ასეთი გადაჭარბება ყველა ღირს შესანიშნავ ნაწარმოებს აზის. და როდესაც ყოველივე ამას ვიცნობთ სრულებით აღარ გეიკვირს გუდიაშვილის დეკადენტური ფიგურები, არა გვწამს მისი თითქო რაღაც ახალი გაუგებრობა.

ჩვენს წინაშე დგას გუდიაშვილი ხატულობის მანერით როგორც ძველი საუკუნოების მხატვრობის გაგრძელება, რომლებიც მონასტრის კედლებზე სრული შეგნებით და ცოდნით ხატავდნენ მაღალ ყელიან ანგელოსებს ან და ყველა შესაძლებელ მოდერნისტულ ფორმებში წმინდა მოციქულებს, მეფებს და მთავრებს, ან კისერ მოგრებილ ცხენებს, ნიამორებს და სხვა. როდესაც ჩვენ ვშლით ძველ ხელთნაწერ საღრმოო წერილებს, ვნახულობთ გენიალური ფანტაზიით ჩახატულ ცხოვრების და ფრინველების მინიატურებს და ყოველივე ამას კარგით ვეცნობით—მაშინ ჰქრება ის შთაბეჭდილება, რომელსაც ჩვენში მარცხნით თუ მარჯვნით ატარებენ, თითქოს გუდიაშვილმა შექმნა დამოუკიდებლათ სრულებით ახალი. ან და ის, რომ გუდიაშვილი ფუტურისტია და გაუგებარი.

გუდიაშვილი ჩვენთვის საინტერესოა იმ მხრით, რომ მან პირველმა იცნო და ისარგებლა ჩვენში დავიწყებული სიმშვენიერით. მან აიღო ძველი ფორმა და მისცა ის ახალი შინაარსი, რასაც ჩვენში მასზე ადრე ვერ მიხვდნენ და აღლო ვერ აუღეს. ჩვენი ძველი ფრესკები და სხვა მხატვრობა ბევრს მასალებს იძლევა მომავალი მხატვრობისათვის. თვით რუსეთის დიდმა მხატვარმა ვრუბელომ საჭიროდ დაინახა თავის შემოქმედების დროს გელათის მონასტრის ძველი მხატვრობით ესარგებლა.

აი სწორედ ამ ქართული მივიწყებული გზის მონახვისთვის და მასზე დგომისთვის უწოდებენ პარიზის პრესაში გუდიაშვილს ნაციონალისტ მხატვარს, რაშიდაც ჯერჯერობით არ შეგვიძლია სრულებით დავეთანხმოთ.

მართალია გუდიაშვილი უსათუოდ ნიჭიერი მხატვარია, მაგრამ მან გვიჩვენა ჯერჯერობით მხოლოდ ქართული სტილით დაწერილი ტფილისის კინტოების პროფილები, რომლებიც შესაძლებელია სრულებითაც არ ახასიათებდნენ ქართულ ცხოვრებას და მის ბუნებას, მაგრამ ჩვენ უსათუოდ უნდა მოველოდეთ ვლ. გუდიაშვილისაგან ქართულ დამთავრებულ სახეებს: გუდიაშვილში აუცილებლად არის ამის შესაძლებლობა.

საქართველოს მხატვრობა

საქართველო

ვასო აბაშიძის იუბილე. 15 იანვარს რუსთაველის თეატრში გადახდილ იქნა ვასო აბაშიძის 50 წლის სკენაზე მოღვაწეობის იუბილე. სკენა და დარბაზი მორთული იყო მწვანე შტოებით, და მხატვრული პლაკატებით; იუბილე გაიხსნა რეკომის თავმჯდომარის ბუღუ მდივანის სიტყვით. მიესალმა აგრეთვე

იუსტიციის კომისარი ს. ქავთარაძე. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის სახელით იუბილარის სიტყვით მიმართა იმ ეკალაძემ, მისალმნენ აგრეთვე შალვა დადიანი, ქართული დრამის წარმომადგენელი. რაბისი, რუსული დრამა, სომხური დრამა, სახელმწიფო ოპერა, სახელმწიფო ბალეტი, სამხატვრო თეატრი, ი. გრიშაშვილი და სხვ. ხორმ შეასრულა კანტატა, სიმღერით მისალმნეს ჯიშვილი და დები თარხნიშვილები, იუბილარმა გრძნობიერი სიტყვით მადლობა გადაუხადა ყველას. საღამოთი წარმოდგენილ იქნა იუბილარის მონაწილეობით გიორგი ერისთავის პიესა „გაყრა“, რის შემდეგაც ხელახლა დაიწყო მისალმებები ტფილისის ყველა თეატრებისა. საქართველოს რევკომმა ერთდროულად გადასდო ვ. აბაშიძისათვის 100 მილიონი და აღმასრულებელმა კომიტეტმა კიდევ 10 მილიონი მანეთი. წარმოდგენის გათავების შემდეგ გაიმართა ბანკეტი.

ფ. მახარ ძის წერილი. გაზეთებში გამოქვეყნდა ფ. მახარაძის წერილი, მისალმება ვასო აბაშიძისადმი. **გამომცემლობა.** სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირმა „ლომისის“ სარედაქციო კოლეგიას დაავალა დაჩქარებით შეიმუშაოს ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის გამოცემის სათანადო პროექტი. კავშირის აზრითა აქვს მოკლე ხანში შეუდგეს ძველ და ახალ მწერლობის ნაწარმოებთა გამოცემას. **ლიტერატურული ხუთშაბათები.** გაიმართა მორიგი მეცხრე ლიტერატურული ხუთშაბათი მოხსენება—ი. გრიშაშვილისა ჰაზირას შესახებ.

რომენ როლლანი. ლეო ქიაჩელი მოკლე ხანში ხელოვნების სასახლეში წაიკითხავს მოხსენებას: რომენ როლლანის—ჟან კრისტოფ.

გოდება რაქილისა. კრაშენიკოვის ცნობილი პიესა, „რაქილის გოდება“, რომელიც რომდენიმეჯერ იქნა დადგმული ტფილისის რევოლუციონურ მხატვრულ თეატრში, ქართულად გადმოთარგმნა მიხ. ბოჭორიშვილმა.

სახელმწიფო დრამატიული შკოლა. მისაღები გამოცდები დაიწყო 16 იანვარს—ხოლო მეცადინეობა 20 იანვარს. გადიან შემდეგ საგნებს: ხმის დაყენება, დიქცია, დეკლამაცია, დრამატიული ხელოვნება, გრიმი (თეორია და პრაქტიკა), იმპროვიზაცია და მიმოდრამა, ცეკვა, პლასტიკა, გიმნასტიკა, ფარეიკაობა, პსიქოლოგია სასცენო საკითხებთან დამოკიდებულებით, ხელოვნების ისტორია და ესტეტიკა. მასწავლებლად მიწვეულნი არიან: შალვა ამირეჯიბი, ალ. ახმეტელი, კ. ანდრონიკაშვილი, დიმიტრი გორდევი, შ. გეგიძე, ა. გრადეცკაია, შალვა დადიანი, კ. დავიძისკი, ვ. ჟღენტი, ი. კრუჩინინი, ა. კუშნარიოვი, მიშა ქორელი, ნ. მარგარიტოვი, მ. პერინი, აკაკი ფალავა, ა. პერაკოვსკი, ე. სატინა, კ. ჩხეიძე, ალ. წუწუნავა, ვლადიმირ ელსნერი.

ჰაზირას დასაფლავება. 15 იანვარს დაასაფლავეს ჰაზირა. პროცესია იყო მრავალრიცხოვანი. უკრავდა აღმოსავლეთის მემუსიკეთა ორკესტრი.

სანგანიძე. გარდაიცვალა სანგანიძე (სანდრო გძელიშვილი) წვერი სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირისა.

ევგენ დვალი. გარდაიცვალა პოეტი ევგენი დვალი.

ილია ჭავჭავაძის ლექსი. მოთავსებულია „ლომისის“ ამ ნომერში, სრულიად შემუხვევით იქნა ნაპოვნი ხელოვნების სასახლის ეზოში. ლექსი დაწერილი იყო ალბად ილიას პორტრეტზე, რომელიც პოეტმა მიუძღვნა ეკატერინე სარაჯიშვილისას.

უცხოეთი

მოპასანის გამოუქვეყნებელი მოთხრობა. მოპასანის ხელნაწერებში აღმოჩნდა დაუბეჭდავი მოთხრობა „Heraclius Gloss“. დაწერილია 1875—77 წლებში. თემა მოთხრობისა ფილოსოფიურია, საგანი—ერთი მეცნიერის ცხოვრება.

საფრანგეთის აკადემიის ახალი წევრი. როსტანის ადგილი აკადემიაში დაიჭირა ბედიემ. ამ შემთხვევის გამო გამოქვეყნებული იქნება პირველი და ერთად ერთი პროზაული ნაწარმოები როსტანისა.

გონკურების სახელობის აკადემია ამჟამადს გამოსაცემად გონკურების ნაწერებს.

ჟონკინდის სურადების გამოფენა. გაიხსნა ჟონკინდის გამოფენა, რომელზედაც წარმოდგენილია 80 სურათი. ეს პირველი დიდი გამოფენაა ჟონკინდისა, რომელიც მთლიანად ახასიათებს ამ მხატვარს და ნათელ წარმოდგენას იძლევა მისი ევოლიუციის შესახებ.

ანრი რენიეს ლექსების კრებული გამოიცა.

ახალგაზდა პოეტმა ჟერარ მანემ გამოაქვეყნა პირველი წიგნი ლექსებისა.

მ. შავანიმ სთარგმნა ჩინურით ჩინური იგავ-არაკები მე-3—8 საუკუნის პერიოდისა.

რაბ. ტავორი ფრანგულ ენაზე. გადაითარგმნა და გამოიცა რ. ტავორის „La fugitive“.

ბალზაისა და დილექტას მიწერ-მოწერა. „La Revue des deux Mondes“-ში გამოქვეყნებულია აქნამდე დაუბეჭდავი წერილი ბალზაისა და დილექტასი.

პოლ ადამის ახალი რომანი. გამოვიდა პ. ადამის რომანი „Dans le ciel d'Arras“, რომელიც ავტორის სიცოცხლეში არ იყო დაბეჭდილი.

1

იორის შემდინარე აძეძის სათავეში, სადაც იგი ჰსერავს კუხეთის მთას თვით თხემამდისინ და უახლოვდება ნოკორნის ხევისა, მიმართულს უკვე არაგვისაკენ, უღრან ტყეში სდგას მონასტერი გუმბათიანი, კეთილშენი, წმიდა სიონი. აშენებულია ტაძარი არჩილისაგან. იქვე განისვენებს წამებული: თავი წაჰკვეთა მეფეს არაბთა ემირმა ასიმ.

მშვენიერი ვაჟკაცი იყო არჩილ. პირველში დაინდო იგი თვით კაცთმოძულემ, რომელსაც თვალი მოსჭრა ვაჟკაცის აღნაგობამ.

„აქო მან სიკეთე მისი, სისრულე ჰასაკისა მისისა, უმეტესად მშვენიერებათ პირისა მისისა.

„თვალი გახვეწი შენ ქმნილკეთილობისა შენისათვის, რამეთუ ფრიად ქმნილკეთილ ხარ!“

ეტყოდა მეფეს ასიმ განცვიფრებული.

ქართველ სასანიანთ გვარად მოსდგამდათ მშვენიერება.

ამ ტაძარში, მარცხენა კედელზედ, დახატული იყო დიდი სურათი არჩილის ოჯახობისა, თითონ იგი და მისი ცოლშვილი. განაპირას ეხატა ქალი მთლად ნორჩი. ძლიერ მიზიდავდა ბაღლს ეს ქალწული. მისი ღიძრონი თვალნი ოდნავ დახრილნი, წამწამთ ტევრებით მთლად დაჩრდილულნი, ღღესაც წინ მიდგანან. სულ მე მიყურებდა ხატი, თვალს არ მაშორებდა. რა დაღონებული სახე ჰქონდა მშვენიერს! მეტყოდნენ მისი თვალები; ქალს უნდოდა ებრძანებინა ჩემთვის, კიდევ მიბრძანებდა. ვერ გავეგონებინა! რომ ვუყურებდი დაჟინებით, ცოცხლდებოდა იგი სურათი. უთუოთ ხმას ამოიღებდა, გამაგონებდა თავის წადილს, თავის სურვილს ძლიერს, თუ მარტო დაფრხობდი მასთან საყდარში. არ შეიძლებოდა: ნებას არ მაძლევდნენ.

გავიდა ჟამი მრავალი. არ განქრა ჩემში ეს სურათი მეტყველი, არ მიეფარა ჩემის გონების თვალთაგან იგი. ვიცოდი, ბაღლური რამ შეგრძნობა იყო ეს, ძველი სიზმარი საკვირველი, წყალწასადები; მაინც ვერ ვიფიქრებდი: უბრუნდებოდა გონება სურათს.

ვნახე წიგნებში; შევისწავლე, რაც ეწერა იმაზედ. გავიგე, რომ ეს უმცროსი ქალი არჩილისა ჰგვანდა მამას სახითაც, აღნაგობითაც; მხოლოდ უფრო ნაზი იყო, ჰაეროვანი. ვერ დავკმაყოფილდი: არსად ეწერა, რას მეტყოდა მისი ხატება, რას მიბრძანებდა. მაინც ვიგრძენი სულ ბოლოს დროს იგი სათქმელი, ამოვკითხე ყოველივე მის თვალებიდან და ავნუსხე სივრცესიღრმე ქალის გრძნობათა, ჩემთა განცდათა.

2

მეფე არჩილის კეთილად მიღებამ აგარიანთა ემირის მიერ და მისადმი მეფური პატივის მიბჟრობამ იმედები ჩაუსახა ქართველებს გულში: ეგონათ, არაბთა ხალიფი იკმარებდა საქართველოს მოხარჯეთა რიცხვში მოქცევას, იგულებდა მას თავის მომხრე ქვეყანად და კეთილად შეიწყნარებდა მას; ეგონათ, არაბნი არ შეეხებოდათ საქართველოს თავისუფლებას, ქართველთა ხალხის თვითმყოფობასა. საკმაო იქნებოდა ესეთი დამოკიდებულობა არაბთათვის. თუ მათ შორს გამჭვრეტელობის უნარი ჰქონოდათ: საქართველო ვეღარ შესძლებდა, აღარც ინებებდა, დიდი რამ საქვეყნო საქმე დაეწყო აგარიანთა დაუკითხავად, მათის ნების წინააღმდეგ, და მთლად მოისპობოდა საქართველოში ბიზანტიის გავლენა, რომლის უძინებელი მტერი იყო არაბისტანი.

ამით უთუოდ დაკმაყოფილდებოდა საქართველოც: არჩილის თვისი ნებით მოსვლა ემირთან ამ სურვილებზედ იყო დამყარებული, ამგვარ იმედზედ. აღარ შეეძლო საქართველოს კვლავ განეგრძო უსწორო ბრძოლა, დაშვრა იგი და გაღიბხარა; უკაცური შეიქნებოდა ქართველთა

ქვეყანა მშვენიერი; უდაბნოდ გარდაიქმნებოდა ქართველთა სისხლით მორწყული მათი სამ-
კვიდრებელი ედემის სახე, უშენ ადგილად გარდაიქცეოდა. ამის გამო შიშითა და იმედით
შეჰყურებდა ქართველი ხალხი არჩილის გზას სახიფათოს, ფრიად საძნელოს, მანამ
როგორ მიიღო იგი ემირმა.

გავრცელდა ხმა, ემირმა კეთილად მიიღო მეფე; ბრძანა, მეფური პატივი მიეცა მისთვის.
გაიხარა ქართველმა: ეგონა, დადგა დრო წყნარად ყოფნისა, თავისუფლად მუშაობისა.
მტრებს არ უამათ ეს ამბავი, ბევრეულ ღუშმანს, რომელი ჰყვანდა საქართველოს შიგნით
თუ გარეთ და კერძოდ ქართველ სასანიდთა გვარეულობას. გარდაბანელი მთავარი ფეროზ
იყო ერთ ამისთანა მტერთაგანი; იგი ელოდდა მარჯვე დროს, რომ სისხლი აეღო სასანიდ-
თაგან. იპოვა ჟამი! დაასმინა რჯულ დაკარგულმა არჩილი და განაახლა ემირის რისხვა.
ასიშს ვერ აეღო ისტორიული სიმირთლის აღლო; პირფერობა ყოფილიყო მისი ღმობიერება,
უსაფუძვლო მისი შორს ჰქრეტა: უარჰყო არჩილ ქართველთა მეფედ, არ აღიარა საქართველო
თავისუფალ სახემწიფოდ თვითმბრძანებელად, მოისურვა მისი შედუღება ხალიფის თვალუწყ-
დენელ სახემწიფოსთან. არ დასჯერდა იგი იმ მსხვერპლს, რომელიც მზად იყო საქართველო
გაეღო და...

და აწამა მეფე—ვაჟკაცი, მამულსთვის, სჯულისათვის თავდადებული გმირი უტეხი.
ამ ამბის გაგონებაზედ ბოროტმა ღელვამ აიტანა ქართველნი. გაიხიზნა, მიუვალ ადგილებს
შეეფარა ყველა, ვისაც არ შეეძლო პირად მიედო მონაწილეობა ატეხილ ბრძოლაში. დამა-
ლეს ყოველივე ქონება თვისი. დაირაზმა მტერთან საბრძოლველ უკანასკნელი ძალა მებრ-
ძოლი. მეფის დაობლებულ ოჯახის წევრნიც ზოგნი შეიხიზნენ კახეთის ხევში, შეაფარეს თა-
ვი კასრისა და ლაკვასტის ციხეებს.

ეს ადგილები მიუვალი იყო თვით გამარჯვებულ მტრისათვის აზავებულისა, თუნდაც ის ეხ-
ლავე წამოსულიყო სამეფო ოჯახის ასაკლებად და მოსასპობლად. ძლიერ შესაძლო იყო სარ-
კინობთ ესარგებლნათ ქართველთა დროებითი შეკრთომით და გამოსულიყვნენ გამარჯვებული
ციხე-ქალაქებიდან, მოსდებოდნენ მთელ საქართველოს, მოესპოთ ქართველთა თავისუფლე-
ბაც, მეფის გვარეულობაც.

სიფრთხილეს ნაჩევნი ქართველები მაინც ესე ფიქრობდნენ, ესე ზომავდნენ საქმეს და ამი-
ტომ ქართველთა დიდებულნი რკალივით შემოერთყნენ მეფის დაობლებულ ოჯახს, მეტადრე
არჩილის სიძე-ერისთავები, მისი ძმის მირის ასულთა მეუღლეები. ამ შვიდ წარჩინებულ ერის-
თავთა შორის მეფის ოჯახობის მცველად იდგნენ ქართლის ერისთავი ნასრე, ვარაზმან კოტ-
მანელი და ხერთვისის ერისთავი ჯუანშერ, რომელთა ჯარები უკვე დარაზმული ჰყვანდათ და
საომარ ფეხზედ დაყენებული. სხვა სარდლები გასულიყვნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთ-
ხეში და იქ აგროვებდნენ ჯარებს მკვიდრთაგან თუ დაქირავებულ უცხო ტომთაგან, რომ
მძლავრად შეჰბმოდნენ გალაღებულ მტერს.

არჩილის დაკრძალვის შემდეგ ქვეყნის მმართველად აღიარეს მისი უფროსი შვილი იოანე.
მეფედ ვერ აკურთხეს: დრო არ უთხრობდა; შემდეგისათვის გადადეს ეს სახეიმა საქმე, როცა
ცოტათი მაინც მომავრდებოდა ერი და დამშვიდდებოდა. ესე განბჭეს და დასკვნეს: თითონ
იოანე უნდა გადასულიყო დასავლეთ საქართველოში, ეგრისში უნდა დაედგა ბინა, როგორც
უშიშ ადგილას, სადაც უფრო ადვილად შეიძლებოდა ახალი ჯარების შეკრება და დარაზმვა;
თანაც ეს მხარე უფრო ახლო იყო ბიზანტიასთან: იგი ელინთა ახალშენებს ესამზღვრებოდა
შავი ზღვის პირას, და ადვილი იყო საქართველოს მეფეს მიეწვდინა ხმა კონსტანტინოპოლში,
რომ მიედო იქიდან რაიმე დახმარება ათავხედებულ მტრის წინააღმდეგ. უნცროსი ძმა ჯუან-
შერი კი უნდა დაბინავებულიყო კახეთს, რომ მეთაური არ მოჰკლებოდა არც აღმოსავლეთ
საქართველოს, რომელიც მაშინ უფრო დიდს განსაცდელში იყო. ბატონიშვილ ჯუენშერის
გარშემო უნდა მომხდარიყო აღმოსავლეთ საქართველოს ძალთა შეჯგუფება თუ შენივთება.
იოანე რომ გაეპართა დასავლეთ საქართველოში, თან წაიყვანა თავისი დედა და დები. უნც-

როსი და შუშანი დარჩა ჯუანშერთან. ესენი გამაგრდნენ კახეთის ხევში. აქედან უნდა ეწყო-
ბატონიშვილს მარაგა ქვეყნისა: აქ უნდა მოეგროვებინათ ქართველი ლაშქარი და დაემზა-
დებინათ საბრძოლველად. ესე ფიქრობდნენ საქართველოს გამგებელნი თუ მათნი მშველელნი.

3

არაბნი ძლიერ წახალისებულნი იყვნენ თავისი გამარჯვებით, ცხებულის სისხლით დამთვრალნი შესდგომოდნენ ხოსროიანთ ამოფხვრას საქართველოში. მწე და მშველელი არსაიდან ასჩემე-
ბოდა განწირულ დინასტიას: სპარსეთი, მძლავრი ლომი მთელის ირანისა, სასიკვდილოდ დაჭრილი გართხმული ეგდო უძლეველი ხალიფის ფერხთ ქვეშ; უკვე მოსპობილი იყო ეს ბუნებრივი მოკავშირე საქართველოსი და მშველელი ქართველ მეფეთა. ბიზანტია იმავე თავით ექვის თვალთ უშვრდა ქართველ ხოსროიანთ და ეს უნდობლობა მტრობად შეიცვალა: როცა არჩილი ეახლა კიკუმს: ბიზანტიამ დაასკვნა აქედან, რომ ქართველნი მტკიცე ზავს აპირობდნენ არაბებთან. მართალია, არჩილის წამების შემდეგ დარწმუნდა საბერძნეთი, რომ ასიმის ამისთანა ისტორიული შეცდომის გამო საქართველო მთლად გასწყვეტდა კავშირს აგარიანებთან და ისევ ელინებისკენ იბრუნებდა პირს, მაგრამ არჩილის მიხვრა არაბთაქენ, ასიმისაგან ვერ შეგნებული მისი ცდა, მაინც იარად ეტყობოდა მას გულზედ. ბიზანტია ეხლა ფიქრს მისცემოდა იმის შესახებ, რომ საქართველო უფრო მჭიდროდ შეეკავშირებინა თავის-
თან. ამ აზრის გასახორციელებლად კი აუცილებელი იყო სასანიდთა დინასტია ისევ ჩამო-
სკოდა საქართველოს ტახტს, მთლადაც მოსპობილიყო ეს აზიისკენ სურვილით მომზირალი გვარეულობა, ხოლო ტახტი დაეჭირა სხვა შთამამელობას, მჭიდროდ გაკავშირებულს საბერძ-
ნეთთან და რჯულთან ქრისტესი, თუნდაც ისევ იმავე ბაგრატიონთა გვარს, რომელს ნათესაუ-
რი კავშირი ჰქონდა ბიზანტიის იმპერატორებთან. მაინც ხომ ამ მიზნით იყო ეს გვარეულობა დაწინაურებული და თუ სკიპტრა ისევ სასანიდთ ჩაუვარდათ ხელში, ეს სტეფანოზ პირველის ბრალი იყო, რომელმაც არ ინება თავის მოხრა დიდ ბიზანტიის წინაშე. ელინთა ესეთი გუ-
ლისთქმა კარგად ესმოდათ სასანიანთ და იოანეს დიდი იმედი არა ჰქონდა ბიზანტიისა ამ მის-
თვის ძლიერ გაჭირებულ ბრძოლაში. მაინც იქით იწევდა წყალ წადებული, არა საიმედო საბერძნეთისკენ.

იყო მესამე ძალა ძლიერი კავკასიონის მთათა გადაღმა, ხაზართა სამფლობელო უძლიერესი. ხაზარეთი ამდროს საშინელს ომს აწარმოებდა არაბებთან, ეს დიდი სახელმწიფო ჩრდილოე-
თისა ჩამოშვებულიყო გურგანის ზღვის და კავკასიონის შუა თვით არებამდინ, აქ შეჭნეთქე-
ბიყო სამხრეთიდან მომავალ უძლიერეს ტალღას აგარიანთა და დაწყებულიყო ბრძოლა ბუმბე-
რაზული. ეხლაც სარკინობთ მძლევ მიუძღოდა ხაზარეთისკენ დიდი სარდალი მასლამა, თვით ხალიფის ძმა, მმართველი ჩრდილოეთ ირანისა; დარუბანდს მისწდებოდა მისი ლაშქარი. ამ გარემოებებში საქართველოსთვის ხელსაყრელი იქნებოდა ხაზარეთთან თანამშრომლობა არაბთა წინააღმდეგ. ხაზართა ძლიერი ძალით და სიმრავლით შეიძლებოდა ესარგებლნა ქართველთ სამეფო ხალხს ამ უკიდურეს განსაცდელის ჟამს: გახსნიდა დარიალს, გადმოიყვანდა იქიდან დაქირავებულ მეომრებს და მათით გააძლიერებდა თავის ლაშქარსა. ნაცადი გზა იყო ეს, ბევრჯერ მიემართათ წინად ამ ხერხისათვის ნებროთანთ გვარის მეფეებსაც, სასანიანთაც. მაგრამ ხოსროიანთათვის ეს გზა მაშინ მთლად დახშული იყო: ხაზართა კახანი მათგან ფრიად ნაწყენი იყო, გარისხებული, და ეს პირადი განცდა ბოროტი ისეთი ძლიერი იყო, რომ ხა-
ზართა კეისრისათვის უდრიდა უდიდეს სახელმწიფო საქმეს. ეს პირადი სინწარე გარდუვალ ზღუდედ იყო აღმართული და ქართველთა მპყრობელნი ვეღარ გაიხედავდნენ ჩრდილოე-
თისკენ იმედის თვალთ. ეს პირადი მტრობა ხაზართა მეფისა იმისაგან იყო გამოწვეული, რომ მან მოყვარობა სთხოვა ქართველთა მმართველს, ამან უარჰყო იგი კავშირი; ქალი სთხო-
ვა სასანიანებს, არჩილის ქალი უმრწემესი, მათ არ მიიღეს კახანის ოხოვნა, დაჰმეს იგი მი-

სი სურვილი. კახანს კი აღარ შეეძლო დაჰსწოდა თვის სურვილს ენებად გარდაქმნილს, ვერ
ჩაეჭრო მას თვის მისწრაფება ძლიერი, ვერც ჩაენელებინა. დროს ეძიებდა, მარჯვე შემოხვე-
ვას გულის წადილის ასასრულებლად, იბოვა კიდევ ისეთი დრო მოხერხებული, გარემო-
შეუწყეს მის სურვილს ხელი.

არჩილის ოჯახი ჯერ ისევ სიონში იყო, მეფისაგან იქ ნაშენ პალატებში: თავს ვერ ანებებ-
დნენ წამებულის ადგილს განსასვენებელს: მეფე იმედს აძლევდა დაობლებულ ოჯახს თვით
საფლავიდან, მისი აჩრდილი ჯერ ისევ მიმოვიდოდა ჭირისუფალი და მათ გარშემო შეჯგუფე-
ბულ თავდადებულთა შორის. აღარ კი შეიძლებოდა მეტი ხანი უმოქმედოდ ყოფნა და გლო-
ვა; წამებულთ არჩილსაც შეამძიმებდა მის მახლობელთ ნებისყოფის მშლელი ნადევლი. ბკობ-
დნენ ხალხის ჭირისუფალნი, აზრობდნენ, რომ მოზომილად ემოქმედათ ქვეყნის სახსნელად.
„მაინც სად წავიდეს ეხლა მეფის სახლობა, რომელ სიმაგრეს მიენდოს იგი, რომელ ბურჯს
დაეყრდნოს ამ საერთო რყევის ჟამს? მე ეს პატარა სიმაგრეც ისევე მისანდობელად მიმაჩნია
დღეს, როგორც სხვა ციხე-ქალაქები: ვიცით მაინც, რომ აქ მეფის სმხლობის ნამდვილი ერთ-
გულნი ახვევიან გარს, ამბობდა გულგატეხილი ერისთავი ნასრე.

„ვერ გეთანხმები! შეუვალი ადგილები, მტერთაგან შეუღახავი, კიდევ გვაქვს საქართველო-
ში; მხოლოდ ძნელია და საშიში მეფის სახლობის იქ გადაყვანა: მტერი თვალს გვადევნებს,
შეიძლება გაბედოს, თავს დაგვესხას და განსაცდელში ჩაგვყაროს ყველა, შეუბრძნა სიტყვა
ვარაზმან კოტმანელმა.

„აქაც საშიშია: ციხე პატარა არის, მთლად გაუმაგრებელი; უბრალო გალავანია, შენიშნა
ხერთვისელმა.

„არც თუ ძალიან საშიშია, ოღონდ კი უგრძნობლად არ დაგვესხას მტერი თავს, ახლო გვახ-
ლავს მთა შუვალი, დასძინა ლეონ აფხაზმა,

რომელიც მოსულიყო არჩილის საფლავის პატივსაცემად, ჭირისუფალთ სანუგეშებლად.

„ჩემო მოჭირახულენო! დრო აღარ არის მხოლოდ ჩვენზედ ზრუნვისა, მიუვალ ადგილთ
ჩვენთვის ძებნისა. დაუყონებლივ უნდა დავადგეთ ფართო მოქმედების გზას.

„ბრძანე დებოფალო!

„მემკვიდრე იოანე ეხლავ უნდა გამოცხადდეს მეფედ საქართველოსი! ისეთ ადგილას უნდა
დავამკვიდროთ იგი, რომ მოშორებით იყოს მტრისაგან, თანაც შესაძლებელი შეიქმნას მის-
თვის ლაშქრის შეკრება თვისის მეფობის განსამტკიცებლად, ბრძანა არჩილის მეუღლემ დიდ
უბედურობაში თითქო გაკატეხულმა.

„ქეშმარიტსა ბრძანებ, დებოფალო! ან ჩვენი ძალების განმტკიცება და სისხლის აღება, წმი-
და სისხლის ანაზღაურება, ან სიკვდილი ბრძოლის ველზედა! წარმოსთქვა ამირ სპასალარმა
აღსართან,

რომელი ძლიერ ეწინააღმდეგებოდა არჩილს, სარკინოზთა ურდოში წასულიყო. იგო დღესაც
ვერ შერიგებოდა იმ უბედურ ნაბიჯს, როდესაც მეფემ თავისი ხელით გადასცა იარაღი მტერს
უძინებულს, სამოწყალოდ მიაბარა თავისი თავი აფთარს ჯაგარშვილს.

„ერთადერთი გზა არის ხსნისა: დასავლეთ საქართველოში უნდა წარბრძანდეთ; უგრისია ეხლა
მხოლოდ ის მხარე, სადაც საშიში არ არის თქვენი ყოფნა და სადაც შეიძლება საკმაო ჯარი
შემოკრიბოს ბატონმა მეფემ, ბრძანა სახლიხუცესმა როსტომ.

„ეგროსს ამბობ და კარგად აზრობ! მაგრამ არ შეიძლება მთლად თავი დავანებოთ ქართლ-
კახეთს, უმწეოდ დავსტოვოთ, ფხიზელ დმრავათ არ ვედგეთ მთელ აღმოსავლეთ საქართვე-
ლოს და დიდებულ სავაჭრო გზებს, რომლებით დასერილია ეს ქვეყანა გარდიგარდმო, თუ
აღმა-დაღმა.

„ქვეას ახლოა! რახან მეთაურებს გაიგულებს მტერი, უფრო გამძლავრდება და ხელში დაი-
ჭერს მთელ პირაქათ ქვეყნებს; შავა შიუვალ ადგილებშიც ჩვენის მთებისა, სად ჯერ ვერ დაუდ-
გამს მას თავისი ბილწი ფეხი,

„შეუძლებელია მთელი აღმოსავლეთ ქვეყნის უპატრონოდ დატოვება: იმედს დაჰკარგავს ხალხი, იფიქრებს: ქირისუფალნი ივლტვიან, ეტყობა, შესაძლო აღარ არისო გაუქმდნენ მტერს და...“

„და გაკადნიერდება მტერი, შეაგინებს ხალხის სიწმინდეთა, მოსპობს ნათელს ქრისტიანულ სიბრძნეს და მის წილ განამრავლებს ბნელ სჯულის ცრუ წინასწარმეტყველისას, დაურთო სიტყვა დასითვის ტბილელმა.“

„გაუტყდება ხალხს გული, რა განწორდება მას მესვეურნი: ვერ დარწმუნდება, რომ ბატონი მეფე სწორედ იმისთვის უნდა წაბრძანდეს აქედან, რომ დასავლეთიდან განამტკიცოს თვისი სამეფო ტახტი, იხსნას ხალხი სხვის მონობისაგან.“

„მაშ რა უნდა ვქმნათ?! აქ დარჩენა ჩვენი სახიფათოა, არც სასარგებლო, ამბობთ თქვენ; ჩვენი წასვლა საზიანოაო. სთქვი შენი სიტყვა, მიჰმართა იოანემ ვეზირს.“

„ჩემი პაზრით, ბატონო მეფე, ესე უნდა მოვიქცეთ: შენ ეხლავე განცხადებულ უნდა იქმნა მეუფედ საქართველოსი, როგორც წესია ჩვენი და კანონი. მეფედ კურთხევა თუნდ შემდეგ მოეწყოს. მყისვე უნდა წარემართო ზღვის პირისაკენ, ბატონიშვილი ჯუანშერ აქ უნდა დარჩეს, ქართლ-კახეთში, რომ ხალხმა არ იგრძნოს თავისი თავი მიტოვებულად. მაშინ ჩვენც უკეთ შევსძლებთ ბატონიშვილის წინაძღვრობით ვიმოქმოდოთ აქ, მის გარშემო შემოვკრიბოთ ხალხი და ლაშქარი.“

„მოსაწონია! უბრალო რამ ბრძანებისათვის აღარ დაგვეჭირდება კაცების გზავნა და პასუხის ცდა. გამოცხადდეს ჯუანშერ გამგედ ქართლ-კახეთისა, მეფის ხელქვეით მთავრად აღმოსავლეთში.“

„ბატონიშვილი ჯუანშერის მარტო დატოვება არ შეიძლება: გამოუტყდელია, მთლად ახალგაზრდა. არც მთავარსარდალი იქნება აქ და...“

„ეგ არაფერი! ჩვენი გამოცდილება გვერდით ახლდება მას, დასძინა თავმომწონედ სუნძთა და წუქეთის ერისთავმა აბუხვასრომ,

რომელს მირის უნცროსი ქალი ჰყვანდა მეუღლედ და განაგებდა მთელს კუხეთსა და მთას. „ემჯობინება, სამეფო ოჯახი ორად გავანაწილოთ. შენ, დედოფალი დიდებული, ბატონ მეფეს უნდა გაჰყვე თან: უფრო ძლიერი იქნება მისი მოქმედება გაფლენა, როდესაც გვერდს ეყოლება თვით დედოფალი, მეუღლე სჯულისთვის და ქვეყნისათვის წამებულისა, დასძინა ვეზირმა დაბეჯითებით.“

„თანახმა ვარ. ორს ჩემს დასაც მე წავიყვან თან: დიდი განსაცდელი გვიძევს წინ და თუ ერთნი ჩვენთაგანნი დავიღუპებით, მეორენი ეგებ გადავრჩეთ ღვთის განგებითა, ბრძანა იოანემ.“

„გვეყო, ბატონო მეფე, განსაცდელი და ჭირი დიდი: არჩილის წმიდა სული მეოხ გვეყოფის წინაშე მეუფისა ყოვლად მოწყალისა, წარსთქვა კათალიკოზმა და გადისახა ჯვარი.“

შემდეგი იქნება.

რედაქტორი:

სარედაქციო კოლეგია

გამომცემელი:

სრულ. საქართ. მწერალთა კავშირი

712/9

[10-]

